

УДК 351:378.147

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ

Мельничук І.М.

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України»

У статті досліджено теоретичні питання сутності дистанційного навчання. Проведено паралелі в розумінні різних аспектів професійної освіти в умовах дистанційного навчання. Визначено напрями наукових розвідок стосовно оптимізації дистанційного навчання. Конкретизовано нові структури в закладах вищої економічної освіти, де організоване дистанційне навчання. Сформульовані рекомендації щодо вдосконалення дистанційного навчання майбутніх економістів.

Ключові слова: дистанційне навчання, економісти, вища освіта, навчальний заклад, студенти.

Постановка проблеми. Загальноєвропейська та світова тенденція до інтеграції та глобалізації економіки й гармонізації системи вищої освіти різних країн передбачає створення умов для доступності освітніх послуг особам, які прагнуть отримати кваліфіковану освіту в престижних вітчизняних вищих навчальних закладах або за кордоном, часто без відриву від виробництва, інколи паралельно до професійної підготовки в іншому ВНЗ, за умови проживання у віддаленій місцевості та відносно невеликих фінансових вкладень у навчання. Реалізувати таку можливість мають змогу студенти, які обрали шлях професійної підготовки в системі дистанційної освіти. Останнім часом дистанційне навчання стає все більш популярним у підготовці майбутніх фахівців різних спеціальностей. Особливої актуальності в складних сучасних умовах економічних трансформацій в Україні набуває проблема професійної підготовки майбутніх економістів. Тому зростання потреби в кваліфікованих і компетентних фахівцях економічної галузі зосереджує увагу науковців, педагогів, дослідників на проблемі використання можливостей дистанційного навчання в економічній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема дистанційного навчання стає все більш актуальною для сучасних освітян, менеджерів, науковців. На законодавчому рівні ще в 2001 році прийнято Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні [5], а згодом – Положення про дистанційне навчання (Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.01.04 № 40) [10] й окреслено ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти за дистанційною формою навчання (Проект прийнятий за основу на засіданні ДАК 21.06.05) [7].

Предметом наукових розвідок у дисертаційних дослідженнях також окреслюються проблеми, пов'язані з професійною підготовкою в умовах дистанційного навчання. Так, науковці аналізують теоретичні та методичні засади дистанційного навчання у вищій школі [12]; доводять ефективність адаптивної системи дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій [13]; аналізують тенденції розвитку дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки [14].

Знаходять свого читача фундаментальні праці, навчальні посібники та публікації, в яких розкривається сутність дистанційного навчального процесу [1; 6], його технологічне [9], інформаційно-програмне [4], науково-методичне забезпечен-

ня та рекомендації до організації інформаційного простору навчального закладу [2], визначаються перспективи впровадження дистанційного навчання в різних галузях, наприклад, у сфері охорони здоров'я [8] та впроваджуються експериментальні моделі дистанційного навчання майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах [11] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особи, які прагнуть здобути економічну освіту, не завжди мають чітке уявлення про можливості, переваги, перспективи і специфіку професійної підготовки в системі дистанційної освіти, щоб стати активними споживачами освітніх послуг, мати змогу свідомо вибрати навчальний заклад для дистанційного навчання. Тому виникає потреба в узагальненні специфічних характеристик дистанційного навчання майбутніх економістів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є уточнення сутності дистанційного навчання в сучасній економічній освіті та порівняльний аналіз можливостей і перспектив отримання дистанційної освіти у вищих економічних навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. З розвитком дистанційної освіти науковці намагаються відшукати оптимальне визначення і назву цієї нової форми навчання. Серед споріднених за смыслом термінів з'являються синонімічні поняття, в яких відображаються основні характеристики анонсованої інновації в педагогіці. Позаяк суб'єкти освітнього процесу можуть перебувати на значній відстані один від одного (в іншому місті, країні), відтак дистанційну освіту можна розглядати як навчання на відстані (distance/distant education; teaching at a distance; distance learning/teaching). Це підкреслює і визначає необхідність спеціальної організації обміну інформацією, що має специфічні ознаки на відміну від традиційних лекцій і семінарів.

Зазвичай основою освітнього процесу є обмін інформацією на різних рівнях (викладач – студент, студент – джерело інформації тощо), що базується на процесах викладання, учіння, перевірки і контролю рівня сформованості професійних знань, умінь, навичок, професійної компетентності. Оскільки в дистанційному навчанні використовується Інтернет-зв'язок для обміну інформацією між викладачами і студентами, інформаційні технології для підтримки проходження інформації на основі розроблених та уніфікованих баз даних, відтак його ще визначають

як електронне навчання (e-learning), ресурсно-орієнтоване навчання (resource-based learning), Інтернет-навчання/тренінг (Internet-learning/training) [8, с. 17].

В процесі дистанційного навчання комп'ютерній базі накопичується, зберігається і використовується необхідний навчальний матеріал, розроблений викладачами у формі лекцій з аудіо- та відеосупроводом і презентаційними матеріалами. Відтак кожен студент у зручній для нього час може неодноразово ознайомитися з готовим курсом лекцій, питаннями для обговорення, додатковою літературою з останніми науковими досягненнями. Це підкреслює такі ознаки дистанційного навчання, як безперервність (continuous learning), віртуальність (virtual learning), гнучкість (flexible learning).

Водночас, на відміну від традиційних підручників, матеріал з кожної дисципліни в дистанційному навчанні може постійно оновлюватися викладачами, що дає змогу студентам спостерігати за прогресивними тенденціями розвитку конкретної наукової галузі. У цьому контексті дистанційне навчання можна розглядати як відкрите (open learning). До того ж, за умови, коли студент вступає в діалогічне спілкування з викладачем стосовно матеріалу, що вивчається, або з приводу вирішення проблемних питань, які виникають, дистанційне навчання набуває ознак діалогово/онлайн навчання (online learning) [8].

Характеризуючи методику викладання економічних дисциплін, вивчення яких започатковується ще в школі, К. Ковальова і В. Ковальов відзначають головні ознаки дистанційної форми навчання: доступність всім верствам населення; відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари; демократичний зв'язок на рівні «викладач – студент»; комплексне програмне забезпечення; використання інноваційних педагогічних та інформаційних технологій; індивідуальний процес навчання; гнучкі консультації [3]. Ми погоджуємося з думкою науковців, що основними перевагами дистанційної освіти є:

1. Уникнення географічної приналежності студента-дистанційника до вищого навчального закладу, в якому він здобуває професійну освіту.

2. Студент самостійно встановлює і регулює власний графік навчання і не залежить від традиційного розкладу відвідування занять, що сприяє встановленню психологічної рівноваги, уникненню стресових ситуацій, більш сумлінному підходу до опанування навчальним матеріалом (не тому, що зараз необхідно йти на лекцію, а тому, що я хочу вивчити матеріал, який дасть змогу мені бути кваліфікованим фахівцем). Таким чином зовнішні мотиви змінюються на більш вагомні внутрішні.

3. Відносна дешевизна процесу навчання, як для студента, так і для учбового закладу. На сучасному рівні розвитку технологій собівартість процесу навчання порівняно низька [3].

4. Як свідчить досвід організації дистанційного навчання в Київському національному економічному університеті (КНЕУ), студенти мають доступ до всіх наукових і навчальних ресурсів – бібліотеки електронних підручників, розроблених викладачами університету, репозитарію з науковими працями, навчально-методичного наповне-

ння з усіх наук і дисциплін, які включені до навчального плану, електронного журналу [15].

Проте, на думку дослідників, у дистанційному навчанні економіки, як і інших дисциплін є певні недоліки, головними серед яких визначено ускладнену ідентифікацію дистанційних студентів, що призводить до ослаблення контролю. Зазвичай, студенти, відповідаючи на запитання, спілкуються з викладачем заочно, здебільшого в письмовій формі, розв'язуючи задачі, виконуючи тестові завдання тощо. Відтак, точне встановлення особи того, хто дає відповіді, стає проблематичним. Вирішення цього питання можливе за умови, коли екзамен відбуватиметься за допомогою відеозв'язку. Однак такий підхід знову веде до організації навчальних груп, розкладу занять, обмеження індивідуального підходу до студентів. Тому викристалізовується нове завдання для дослідників – вдосконалити форми і засоби контролю в дистанційному навчанні.

Другою, досить вагомою проблемою дистанційної освіти К. Ковальова і В. Ковальов визначають низьку пропускну спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій. Науковці наголошують, що серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем (тьютором) та дистанційним студентом [3].

Аналізуючи досвід надання вищої освіти за дистанційною формою навчання в економічних ВНЗ, ми звернули увагу на звернення до студентів КНЕУ: «Кожного тижня Ви маєте переглянути відеолекції, виступити на форумах-семінарах, попрацювати на практичних заняттях, поспілкуватись через Skype з викладачем (що підкреслює інтерактивний характер взаємодії – примітка наша), пройти тестування, отримати оцінку. Але час та місце занять обираєте Ви, в якому куточку світу Ви б не знаходились, на якому б пристрої не працювали» [15]. Однак, на нашу думку, підсилення інтерактивності навчання на рівні «викладач – студент» в дистанційній освіті може призвести до надмірної індивідуалізації (один викладач – один студент), що супроводжуватиметься перевантаженням викладачів, зниженням продуктивності їхньої праці та запереченням результатів, так званої, революції в освіті, коли було запроваджено класно-урочну форму навчання: один вчитель – багато учнів (студентів). Тому результативність дистанційного навчання в більшій мірі залежить від сумлінності студентів, які прагнуть отримати професійну освіту дистанційно.

Вважаємо, що невирішеним завданням в оптимізації дистанційної освіти є також реалізація праксеологічного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців. Навчити студентів виконувати «правильні» дії, що є основою праксеології, можна зазвичай на практиці, що ускладнюється в умовах дистанційного навчання. Перед викладачами постає важливе завдання: розробити спеціальні методики проведення практичних занять в умовах дистанційного навчання, які будуть дещо відрізнятися від традиційних і найкращим чином формуватимуть у студентів практичні вміння і навички, сприятимуть набуттю практичного досвіду професійної діяльності.

Водночас, перед студентами, які прагнуть здобути вищу економічну освіту, постає питання вибору вищого навчального закладу, де дистанційне навчання організоване на належному рівні. З цією метою майбутнім економістам доцільно ознайомитися з програмами й умовами дистанційної освіти в різних ВНЗ [16], де створені Центри дистанційного навчання (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу; Центр дистанційного навчання світового банку; Українська Академія державного управління; Центр електронної освіти НТУ «КПІ»; Кременчуцький інститут Дніпропетровського університету економіки і права; Регіональний науково-методичний центр дистанційного навчання НАПН України при Дніпропетровському національному університеті ім. О. Гончара та ін.).

В Україні також створені інститути дистанційної освіти – Інститут заочної та дистанційної освіти (Київський національний університет технологій та дизайну); Інститут дистанційних технологій навчання (ІДТН); Український інститут технологій в освіті НТУУ «КПІ» (УІПО); Українсько-американський гуманітарний інститут «Висконсінський Міжнародний Університет в Україні»; Інститут заочної і дистанційної освіти (Придніпровська державна академія будівництва і архітектури) та ін.

З метою вирішення проблемних питань стосовно організації дистанційного навчання створено відповідні лабораторії: Віртуального Дистанційного навчання Харківського технічного університету радіоелектроніки (ХТУРЕ); дистанційної освіти в Сумському державному університеті, в Київському національному торговельно-економічному університеті; факультет дистанційного навчання Хмельницького національного університету та ін.

Мережа закладів вищої економічної освіти, в яких організовується дистанційне навчання, постійно розширюється, що свідчить про його інноваційну сутність і відповідність вимогам сучасності. Тому сучасні студенти мають змогу зробити вибір навчального закладу, де дистанційне навчання сприятиме професійній підготовці висококваліфікованого і компетентного фахівця економічної галузі.

Висновки і пропозиції. Дистанційне навчання в сучасній освіті характеризується як особлива форма організації навчального процесу. Передавання навчальної та наукової інформації у віртуальному середовищі здійснюється за допомогою сучасних педагогічних, інформаційних і телекомунікаційних технологій. Вищу економічну освіту мають змогу отримати студенти багатьох ВНЗ України, де існують центри, лабораторії, факультети й інститути дистанційного навчання. Дистанційне навчання дає змогу охопити професійною освітою значну кількість осіб, які проживають далеко від розташування ВНЗ, а студентам – організувати власний ритм і тривалість навчальної діяльності у зручний час.

З метою підвищення ефективності дистанційного навчання майбутніх економістів доцільно об'єднати напрацювання різних інститутів, факультетів, лабораторій і створити уніфіковану базу, що міститиме бібліографію фундаментальних праць з економіки; результати останніх наукових розвідок і досягнень в економічній галузі; комплекс лекційних курсів провідних вітчизняних і закордонних економістів; розробки апробованих праксеологічно зорієнтованих методик проведення практичних занять, які будуть доступні для широкого кола майбутніх фахівців економічної сфери.

Список літератури:

1. Биков В. Ю. Дистанційний навчальний процес : навч. посібн. / В. Ю. Биков. – К. : Міленіум, 2005. – 292 с.
2. Васильченко Л. В. Дистанційне навчання : науково-методичне забезпечення, інформаційний простір навчального закладу / Л. В. Васильченко, В. Л. Шевченко. – Х. : Основа, 2009. – 208 с.
3. Ковальова К. І. Методика викладання економіки в школі / К. І. Ковальова, В. В. Ковальов. – К. : Видавництво Ліра-К, 2012. – 184 с.
4. Козлакова Г. О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: [монографія] / Г. О. Козлакова. – К. : ВЦ «Просвіта», 2002. – 233 с.
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – К., 2001. – 12 с.
6. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Енциклопедичне видання : навч.-метод. посіб. / В. М. Кухаренко. – К. : ТОВ Редакція «Комп'ютер», 2007. – 128 с.
7. Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти за дистанційною формою навчання : Проект прийнятий за основу на засіданні ДАК 21.06.05. – К., 2005. – 2 с.
8. Мельничук І.М. Реальність та перспективи впровадження на сучасному етапі дистанційного навчання в сферу охорони здоров'я / І. М. Мельничук, С. О. Ястремська // Медична освіта. – 2016. – № 3. – С. 17–20.
9. Полат Е. С. Педагогические технологии дистанционного обучения : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева. – М. : «Центр Академия», 2006. – 400 с.
10. Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.01.04 № 40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?st=1078&god=2004>
11. Романишина Л. М. Експериментальна модель дистанційного навчання майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах / Л. М. Романишина, Р. М. Горбатюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Серія Педагогіка. – 2016. – №2. – С. 327–333.
12. Стефаненко П. В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. / Павло Вікторович Стефаненко. – К., 2002. – 492 с.
13. Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних Інтернет-технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора техн. наук : 05.13.06. «Інформаційні технології» / П. І. Федорчук. – К., 2009. – 37 с.
14. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Богдан Іванович Шуневич. – К., 2008. – 509 с.
15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kneu.edu.ua/ua/plicants/do/>
16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/distancijna/distantciyna.html>

Мельничук И.Н.

ГВУЗ «Тернопольский государственный медицинский университет
имени И.Я. Горбачевского МЗ Украины»

РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

В статье исследованы теоретические вопросы сущности дистанционного обучения. Проведены параллели в понимании различных аспектов профессионального образования в условиях дистанционного обучения. Определены направления научных исследований по оптимизации дистанционного обучения. Конкретизированы новые структуры в заведениях высшего экономического образования, где организовано дистанционное обучение. Сформулированы рекомендации по совершенствованию дистанционного обучения будущих экономистов.

Ключевые слова: дистанционное обучение, экономисты, высшее образование, учебное заведение, студенты.

Melnychuk I.N.

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University

DEVELOPMENT OF DISTANCE LEARNING WITHIN ECONOMIC EDUCATION

Summary

The theoretical aspects of the essence of distance learning are studied. The parallels of understanding various aspects of vocational education within distance learning are drawn. The directions of scientific studies regarding the optimization of distance learning are identified. New structures in higher economic education, where distance learning is organized are specified. Recommendations for improving distance education of future economists are made.

Keywords: distance learning, economists, higher education, educational institution, students.